

OSNOVNI ELEMENTI POIMANJA DIPLOMATIJE

BASIC ELEMENTS OF PERCEPTIONS OF DIPLOMACY

Dejan Zeljić, Visoka škola „Primus“, Gradiška, BiH

SAŽETAK

Sam pojam diplomatija u suštini predstavlja političku aktivnost koja je kvalitetno osmišljena i vješta, važna sastavnica moći. Glavni zadatak joj je da omogući državama da ostvare ciljeve svojih vanjskih politika ne pribjegavajući sili, propagandi ili zakonu. Diplomacija se sastoji od komunikacije između predstavnika država koji su zaduženi za poslove vanjske politike formalnim sporazumjevanjem ili prešutnim prilagođavanjem.

Ključne riječi: Diplomacija, međunarodni odnosi, država

Key words: Diplomacy, international relations, state

ABSTRACT

Concept of diplomacy is essentially a political activity that is well structured and proficient, an important component of power. Her main task is to enable countries to achieve the objectives of its foreign policy is not resorting to force, propaganda or the law. Diplomacy consists of communication between the representatives of the Member in charge of the affairs of foreign policy formal conversation or tacit adjustment.

UVOD

Iako diplomatija obuhvata i posebne aktivnosti (prikupljanje informacija, objašnjavanje namjera, stvaranje naklonosti), sve do 1796. godine, kada je Burke nazvao ovaj niz aktivnosti diplomatijom, uglavnom su se nazivale pregovaranjem.

Diplomatiju pored profesionalnih diplomatskih službenika sprovode i ostali službenici i pojedinci pod nadzorom službenika. Zajedno sa ravnotežom moći, diplomatija je najvažnija institucija društva država.

Diplomatija se razvijala kroz istoriju još od davnina, a danas predstavlja veoma bitan faktor u funkcionisanju globalnog društva u cijelini. Vremenom su se oblici diplomatije mjenjali, usavršavali i poboljšavali, tako da možemo reći da je diplomatija postala kompleksni sistem, funkcionalan i koristan u svakom smislu.

OSNOVNI POJMOVI MEĐUNARODNIH ODNOSA

Međunarodni odnosi su kako akademska tako i oblast javnog djelovanja, grana političkih nauka, koja se bavi vanjskom politikom države unutar međunarodnog sistema. Ovo uključuje i uloge međunarodnih organizacija, nevladinih organizacija (NVO), i multinacionalnih korporacija. Pošto se međunarodni odnosi bave analizom i formulacijom vanjske politike, ova oblast može biti pozitivistička ili normativna.

Međunarodni odnosi povezuju mnoštvo različitih oblasti poput političkih nauka, ekonomije, filozofije, sociologije, kulturoloških studija i drugih društvenih

nauka. Međunarodni odnosi bave se širokim opsegom problema i pitanjima, uključujući i ekološki pokret, nuklearnu opasnost, nacionalizam, međunarodnu pomoć, ekonomski razvoj i ljudska prava. Postoji mnogo idejnih pristupa teoriji međunarodnih odnosa, uključujući i konstruktivizam, institucionalizam, marksizam, neo-gramšizam, i drugi. Ipak, najdominantnije su škole realizma i liberalizma.

Istorija međunarodnih odnosa može da se prati do Vestfalskog mira iz 1648. godine kojim su dati okviri savremenog međudržavnog uređenja, kakav poznajemo danas. Vestfalski mir uveo je nove teze i pojmove u međunarodne odnose: rat više nije posmatran kao borba različitih vjeroispovjesti za istinu, već kao spor dva svjetovna, sekularna suverena subjekta. Konačno rješenje oružanih sukoba, nakon Vestfalije, nije više bio dogovor teologa i vojnih najamnika. Umjesto toga, ovi ugovori došli su u nadležnost nove kategorije činovnika: profesionalnih diplomata i ratnika, zakletih na vjernost službenju državi.

Prije Vestfalskog sporazuma ne može se jasno prepoznati profesija diplomate. Špijuni, izaslanici, glasnogovornici koji su prenosili proglose i deklamacije bili su uobičajeni načini kojima su vladari obavještavali i upozoravali jedan drugog o svojim namjerama. Nakon Vestfalije, diplomatski zanat obavljali su predstavnici višeg staleža, obučeni i opunomoćeni da iznose činjenice, određuju prioritete, potpuno svjesni posljedica ratnih razaranja. Takođe, vojska je uglavnom bila vođena od strane preduzimača, koji su primali platu najčešće od pljačke pobjeđenih teritorija. Nakon Vestfalije, vojskom je počela da upravlja vojna birokratija koja je počela da regrutuje vojsku i da plaća njihovo izdržavanje uglavnom kroz poreze. Tu su se stvorili okviri uzajamnog dejstva vojske i diplomatije, koja je od tada sve manje težila "pobjedi" a sve više "postizanju povoljnog mira".

Rat je, nakon Vestfalije, kako je to primetio Klauzevic (Karl von Clausewitz), postao "jači oblik diplomatije", a bojno polje proširenje pregovaračke sale.

Tek 1919. godine otvoreno je prvo univerzitetno odjeljenje posvećeno međunarodnim odnosima, na univerzitetu *Aberystwyth* u Velsu. Iste godine, *Georgetown University's Walsh School of Foreign Service* osnovala je obrazovni smjer "međunarodni odnosi".

Subjekti međunarodnih odnosa kao odrednice međunarodnog prava, pojam, značaj i definicija - Sam termin „subjekti međunarodnih odnosa” se može upotrijebiti za glavne nosioce zbivanja na međunarodnoj sceni, koji se istovremeno ne moraju podudarati sa subjektima međunarodnog javnog prava. Krug subjekata međunarodnih odnosa vrlo je širok, i on, uz državu kao najstarijeg i pretežno najvažnijeg nosioca internacionalnih radnji, zahvata: međunarodne vladine i nevladine organizacije, političke pokrete međunarodnog karaktera, multinacionalne kompanije, crkve i religijske pokrete, razne profesionalne međunarodne organizacije.

Subjekti međunarodnih odnosa su nosioci određenih djelatnosti i zbivanja karakterističnih za sadržaj ovih odnosa. To znači da se pod subjektom podrazumijeva svaki nosilac neke aktivnosti koja utiče na međunarodne odnose u pozitivnom ili negativnom smjeru. Bitni kriterijumi određenja, uz trajnost takvog djelovanja, to jest svijest i namjera da se nešto čini ili ne čini, jesu svakako i posledice takve akcije, koje moraju imati međunarodno značenje. Tek spoj takvih djelovanja, dakle veza između voljnog, svjesnog i namjernog angažovanja i ostvarenih efekata koji su prešli okvire državnih granica jedne zemlje, omogućava da se govori o nosiocima zbivanja i o djelatnosti koje se mogu nazvati subjektima međunarodnih odnosa i, shodno ovome, poslužiti međunarodnopravnom sankcionisanju tih odnosa.

POJAM I DEFINICIJA DIPLOMATIJE

Kada govorimo o diplomatiji, odnosno diplomatskoj profesiji, prije svega moramo definisati porijeklo riječi diplomatija. Sama riječ diplomatija vodi porijeklo od grčke riječi *diploma* koja je prvenstveno označavala presavijeni list papira, koji je služio kao dokaz o završenom obrazovanju. Tokom godina, ovaj pojam je dobio razna šira značenja, te se između ostalog koristio kao izraz za službene dokumente. Pretpostavlja se da se izraz diplomatija prvo počeo koristiti u Francuskoj, i to u 18. vijeku. Kasnije se izraz diplomatija počeo koristiti i u mnogim drugim evropskim jezicima.

Mnogi teoretičari navode da je diplomatija, kao posebna vještina, jedna od najstarijih formi ljudskog djelovanja, čiji počeci sežu još u rane početke civilizacije. Naime, i u ranoj fazi društvenog razvoja, države su nastojale da uredi međusobne odnose, koji su se reflektovali kroz službene veze, pregovore, sporazume i razne druge oblike saradnje. Danas se može reći da sposobnost uspostavljanja i vođenja diplomatskih odnosa predstavlja jednu od najznačajnijih odrednica svake moderne države.

Pojmovno određenje riječi diplomatija - Prije svega vrijedi istaknuti da pojam diplomatija ima više značenja. Prema jednom značenju diplomatija označava vođenje državnih poslova na području vanjske politike preko službenih odnosa koji se uspostavljaju sa drugim državama ili međunarodnim organizacijama. Sa druge strane, neki teoretičari navode da je diplomatija oblik i sadržaj odnosa između država koji nastaju putem službenih veza kojim se žele uskladiti interesi odnosnih država putem sporazuma i opštim sporazumjevanjem. Zatim, pod pojmom diplomatija se isto tako misli na sposobnost, znanje i vještinu vođenja pregovora sa drugim državama. Jedno od opštih određenja diplomatije jeste vanjsko predstavljanje države. Sa profesionalnog

aspekta gledano, može se reći da diplomatija predstavlja karijeru odnosno profesiju u okviru koje se vrši predstavljanje i zastupanje država u odnosu sa drugim državama, odnosno pripadnost krugu osoba koje obavljaju taj posao.⁶⁹

Iz gore navedenog se može zaključiti da je diplomatija višeznačan pojam, odnosno, da postoji više različitih definicija diplomatije koje se koriste u različite svrhe. U tom kontekstu vrijedi naglasiti da se, bez obzira na višeznačnost pojma, diplomatija uvijek povezuje sa vanjskom politikom i međunarodnim odnosima. Isto tako vrijedi istaknuti da je prošireno mišljenje da su pojmovi diplomatija i međunarodni odnosi identični pojmovi, što nije istina. Pod međunarodnim odnosima se podrazumijeva ukupnost svih odnosa na globalnom planu, te taj pojam ima mnogo šire značenje od pojma diplomatija. Isto tako se može reći da diplomatija predstavlja jedan segment međunarodnih odnosa.

Za jednog od utemeljivača nauke o međunarodnim odnosima diplomatija predstavlja "formulisanje i provođenje vanjske politike". Iz ovog se može zaključiti da je diplomatija nesumnjivo segment, odnosno, sredstvo vanjske politike država, putem kojeg međunarodni subjekti ostvaruju svoje interese. Diplomacija, prema tome, obuhvata različite aktivnosti koje su usmjerene ka ostvarivanju tih ciljeva. Postoje mnoga državna tijela koja su zadužena za sprovođenje te politike, a među kojima je najvažnije ministarstvo vanjskih poslova određene države. Od ostalih državnih tijela koji učestvuju u provođenju vanjske politike se ističu još: šef države, vlada, predsjednik vlade.⁷⁰

Mnogi teoretičari navode da je diplomatija posebna vještina, koja se odnosi na obavljanje poslova iz domena međunarodnih odnosa, sa posebnim

---

⁶⁹ Berković Svjetlan; Diplomacija i diplomatska profesija; Urban-Medija; Zagreb 2006. god; str. 13

⁷⁰ Berković Svjetlan; Diplomacija i diplomatska profesija; Urban-Medija; Zagreb 2006. god; str. 13-14

akcentom na artikulaciju i zastupanje interesa država, te ostvarivanje vanjskopolitičkih ciljeva. Zbog toga se često ističe da osoba koja obavlja diplomatsku funkciju mora imati visokokvalitetne personalne osobine i sposobnosti. U tom kontekstu se, osim visokog stepena obrazovanja diplomate, govori i o personalnim osobinama poput dobrog poznavanja jezika, vještine argumentacije, retoričkih sposobnosti, analitičnosti, staloznosti i komunikativnosti.

Pod pojmom diplomatija se takođe podrazumijeva nauka koja proučava relevantna pitanja u međunarodnim odnosima i vođenju vanjske politike. Ako govorimo o diplomatiji kao naučnoj disciplini onda se može reći da diplomatija predstavlja svojevrsnu kompilaciju različitih naučnih područja poput politike, istorije, prava, geografije, ekonomije i slično. Diplomacija kao naučna disciplina je pogotovo važna u pogledu regrutovanja novih članova diplomatskog kora.

Može se reći da je savremena diplomatija prošla kroz mnoge faze rekonstruisanja, koje su bile uslovljene kretanjima na globalnom planu. Savremenu diplomatiju karakterizuje enormno povećanje međunarodnih subjekata koji učestvuju u međunarodnim odnosima, što implicira da je, u mnogim segmentima, došlo do povećanja međunarodnih kontakata a time je došlo i do potrebe povećanja kapaciteta diplomatskih službi modernih država. Povećanje kapaciteta diplomatskih službi širom svijeta se odnosi na povećanje diplomatskih predstavnika i diplomatskih misija koji su zaduženi za vođenje diplomatije na multilateralnom nivou. Povećanje kapaciteta se odnosi i na promjene u okviru organizacione strukture unutar ministarstava vanjskih poslova koje je dovelo do povećanja ukupnog broja zaposlenih u domenu vanjskih poslova.

Takođe se može reći da je glavna zadaća diplomatije, odnosno službe vanjskih poslova, predstavljanje dotične države u

inostranstvu, te promovisanje interesa i ciljeva te države. Upravo ti ciljevi određuju i vanjskopolitičke prioritete diplomatskog djelovanja određene države. Unutrašnje prilike kao i prilike u okruženju neke države takođe utiču na definisanje vanjskopolitičkih interesa i prioriteta u određenom vremenskom razdoblju. Promjena prilika na unutrašnjem planu ili u regionu uslovljuje i smjernice diplomatskog djelovanja date države. Na osnovu ovoga se može zaključiti da je diplomatska aktivnost dinamičan proces koji obuhvata široku lepezu djelovanja, čiji se prioriteta mjenjaju u skladu sa promjenama unutrašnjih prilika neke države, te kretanjima na međunarodnoj sceni. Gore navedene aktivnosti bi trebale biti u funkciji ostvarivanja osnovnih vrijednosti međunarodnih odnosa kao što su: odbacivanje upotrebe sile, pregovaranje i mirno rješavanje sporova, ostvarenje mira, razvijanje svih oblika međunarodne saradnje, jačanje demokratskih vrijednosti, ostvarivanje opštedruštenog napretka, te poštivanje odredbi međunarodnog prava.

Pojam diplomatskog prava - Diplomatskim pravom nazivamo skup svih odredbi međunarodnog prava koje se odnose na prava i dužnosti država u vezi sa diplomatskim odnosima, funkcijama i privilegijama i imunitetima diplomatskih predstavnika i diplomatskog osoblja, kao i drugih članova diplomatskog predstavništva.⁷¹

Savremeno diplomatsko pravo obuhvata kako redovna predstavništva i njihovo osoblje tako i specijalne misije. U širem smislu pravo može podrazumijevati i pravila unutrašnjeg, odnosno nacionalnog prava koja uređuje djelatnost vanjskog zastupanja. Treba napomenuti da je do stupanja na snagu Bečke konvencije o diplomatskim odnosima iz 1961. Godine, diplomatsko pravo bilo dio međunarodnog opšteg običajnog prava .

---

⁷¹ Berković Svjetlan; Diplomacija i diplomatska profesija; Urban-Medija; Zagreb 2006. god; str. 55

Bečka konvencija o diplomatskim odnosima - Diplomatsko pravo je danas pretežno i u najvažnijem dijelu kodifikovano u Bečkoj konvenciji o diplomatskim odnosima iz 1961. godine.

U Beču je od 2. marta do 12. aprila 1961. godine održana konferencija UN-a o diplomatskim odnosima i imunitetima kojoj su bili prisutni predstavnici 81 države te predstavnici pojedinih međunarodnih organizacija. Konvencija je završena 18. aprila 1961. godine, a stupila je na snagu 24. aprila 1964. godine. Vrijednost Bečke konvencije je u tome što je postojeće međunarodno običajno pravo pretočila u ugovorni pisani oblik, te tako skupa s Bečkom konvencijom o konzularnim odnosima iz 1963. godine smanjila mogućnost kontradiktornih tumačenja građe, odnosno unijela više sigurnosti u međudržavne diplomatske odnose. Konvencija takođe polazi od toga da je njezino donošenje i prihvatanje od što većeg broja država pridonosi unapređivanju prijateljskih odnosa između država, nezavisno od različitosti njihovih ustavnih i društvenih poredaka te time pozitivno utiče na osiguranje međunarodnog mira i sigurnosti kao i razvoja prijateljske saradnje između naroda.

Po međunarodnom pravu države su pravno jednake. Razlike između njih ne utiču na njihova prava i obaveze. Prema tome, tumačeći međunarodno pravo možemo zaključiti da između država ne postoji rang osim ako njihova pravna jednakost nije izmjenjena određenim međunarodnim ugovorima. Načelo jednakosti između država je posebno značajno za manje države.

Između država potpisnica Konvencije primjenjivaće se odredbe Konvencije, ukoliko one međusobno na osnovu sporazuma ili običaja ne primjenjuju povoljniji postupak nego što zahtjevaju odredbe Konvencije. To znači da prije svega, treba utvrditi eventualno postojanje odnosa koji bi dao povoljniji postupak i veća prava diplomatskim predstavništvima

te njihovim predstavnicima. Rješenje spornih pitanja koja nisu uređena Konvencijom ili posebnim ugovorom rješavaće se prema pravilima međunarodnog opšteg običajnog prava.

Izvori pravila - Izvori pravila koja uređuju položaj, prava i obaveze te druga relevantna pitanja između država možemo svesti na sljedeće:

- 1) Bilateralni sporazumi
- 2) Multilateralni sporazumi
- 3) Partikularno običajno međunarodno pravo
- 4) Opšte običajno međunarodno pravo.

Pored ovih pravila postoje i sljedeća:

- 1) Međusobnost
- 2) Unutrašnje pravo države prijema
- 3) Unutrašnje pravo države slanja
- 4) Običaji
- 5) Kurtoazija i pravila etike.

ISTORIJSKI RAZVOJ DIPLOMATIJE

Kada govorimo o istorijskom razvoju diplomatije, vrijedi istaknuti da mnogi teoretičari navode izreku da je “diplomacija stara koliko i ljudsko društvo“. Ova izreka se bazira na činjenici da su još u antičkoj Grčkoj postojali specijalni ad hoc izaslanici putem kojih su komunicirale antičke države. Neke prvobitne oblike diplomatske aktivnosti pronalazimo i u Ilijadi, ili čak u Starom zavjetu. U antičkoj Grčkoj i Starom Rimu su takođe postojali izaslanici koji su obavljali diplomatsku aktivnost, a tretirani su po posebnom protokolu i sa posebnom pažnjom. Takođe su uživali posebnu sigurnosnu zaštitu i privilegije. Od ostalih drevnih civilizacija koje su imale određen vid diplomatskih odnosa još se ističu Sirija, Egipat, Kina te arapski vladari koji su svoje predstavnike slali u posebne misije pregovaranja i sklapanja sporazuma. Do kraja srednjeg vijeka dosta ograničena diplomatska aktivnost se, u Evropi, ali i drugim državama, odvija u okviru privremene ad hoc misije i slanja izaslanika

u druge države radi pregovaranja i izvršavanja političkih zadataka. Dakle stari i srednji vijek obilježava privremena ili ad hoc diplomatija.

O počecima prave diplomatije možemo govoriti tek u doba renesanse, tačnije u XV. vijeku. U tom kontekstu možemo govoriti o razvoju ustanove stalne diplomatije, kada Venecija, Milano, Toskana, Firenca i druge talijanske države uvode imenovanje stalnih diplomatskih predstavnika. Tokom tog perioda diplomatija se profiliše kao stalna djelatnost koja služi na obostranu korist. Stalni diplomatski predstavnici tog vremena, među kojima su bili i mnogi ugledni pojedinci tog vremena poput Machiavellia i Dantea, su imali osnovnu zadaću da artikuliraju i štite interese svojih država, što će kasnije postati osnovna diplomatska djelatnost.

1626. godine je u Francuskoj osnovano prvo ministarstvo vanjskih poslova, koje je osnovao glavni politički savjetnik kralja Louisa XIII., kardinal Richelieu.

U procesu širenja stalne diplomatije, i ostvarivanju prevlasti nad ad hoc diplomatijom, bez sumnje je veliki uticaj imala i Francuska revolucija, te opšti društveni i ekonomski napredak. U tom kontekstu dolazi do prekida sprovođenja politike izolacionizma, te dolazi do sve učestalijih i složenijih veza i kontakata između država. 1815. godine je na Bečkom kongresu došlo do prvog sporazuma koji je bio rezultat multilateralnih pregovora, a kojim je utvrđeno nekoliko značajnih pitanja diplomatskog ponašanja.

Nakon Napoleonovih ratova došlo je do intenzivnijeg razvoja diplomatije, jer su novostvorene političke prilike u Evropi poslužile kao povoljan okvir za dalji razvoj međunarodne saradnje, a time i za djelimičnu kodifikaciju diplomatskih pravila. Evropska diplomatija XIX. vijeka se uglavnom fokusirala na očuvanje stabilnosti u Evropi. Ta stabilnost se zasnivala na ravnoteži snaga i izgradnji kompromisa između 5 najznačajnijih evropskih sila. Ovaj oblik diplomatije se

često naziva i klasičnom ili francuskom diplomatijom. Diplomatsku praksu tog razdoblja obilježavale su tehnike kompenzacija i teritorijalnih ustupaka koji su često bili na štetu ostalih država. Diplomatska aktivnost tog razdoblja se odvijala daleko od očiju javnosti, te između malog broja diplomata, koji su često bili jedini zastupnici država i prenosioci poruka. Politika ravnoteže evropskih sila se raspala izbijanjem Prvog svjetskog rata, a pojavile su se nove sile, SAD i Japan. Formira se Liga naroda kao globalna diplomatska institucija sa namjerom da održi mir u svijetu. Iako je tadašnji predsjednik SAD-a, Woodrow Wilson, bio jedan od zagovornika stvaranja institucije ovog tipa, SAD nikada nisu postale članice Lige naroda, čime se osnovna ideja globalne organizacije stavila na slabe temelje. Tadašnja situacija u svijetu i početak drugog svjetskog rata su doveli do onog što je bilo neminovno, a to je raspad Lige naroda.

Kraj drugog svjetskog rata je donio stvaranje nove institucije diplomatije na globalnom nivou koja se zasniva na sličnim principima kao i Liga naroda, ali mnogo bolje organizovana, sa znatno većim brojem zemalja članova i spremna da odgovori novonastalim zahtjevima međunarodnih odnosa. Organizacija je nazvana Ujedinjene Nacije koja je postala glavni nosioc međunarodnih odnosa u svijetu.

Savremeni razvoj diplomatskih odnosa i ekspanzija diplomatije utvrdili su niz pravila koja uređuju predstavljanje države u međunarodnim odnosima, uspostavljanje i prekide diplomatskih odnosa, te prava i obaveze diplomatskih predstavnika. Ta pravila i kodeksi ponašanja su pretežno pretočeni iz običajnog prava u međunarodne ugovore, sa tendencijom daljeg razvoja. U tom kontekstu posebno je značajna Bečka konvencija o diplomatskim odnosima iz 1961. godine.

OBLICI DIPLOMATIJE

Kao što je već rečeno, diplomatija je tokom vremena prošla mnoge faze razvoja, u zavisnosti od konkretnih međunarodnih političkih i opštedruštvenih odnosa koji su karakterizovali određene epohe u razvoju ljudske civilizacije. U vezi s tim možemo govoriti o nekoliko oblika i vrsta diplomatije koji su se razvili tokom vremena. U tom kontekstu možemo govoriti o bilateralnoj i multilateralnoj, o tradicionalnoj i parlamentarnoj, javnoj i tajnoj diplomatiji, odnosno o kombinacijama tih vrsta.

Dva osnovna vida savremene diplomatije su:

- bilateralna diplomatija (diplomatski odnosi između dvije države) i
- multilateralna diplomatija (diplomatski odnosi između više država).

Među osnovnu i najvažniju podjelu diplomatske aktivnosti profesor Ilija Džombić navodi i sljedeće vrste diplomatije:

- Para diplomatiju
- Diplomaciju na vrhu (samit diplomatija)
- Vojnu diplomatiju
- Ekonomsku diplomatiju.

Takođe, u diplomatskoj aktivnosti postoje i sljedeći oblici diplomatije :

- Šatl diplomatija
- Informativna diplomatija
- Kulturna diplomatija
- Religijska diplomatija
- Sportska diplomatija
- Parlamentarna diplomatija
- Stalna (institucionalna) diplomatija
- Povremena (ad hoc) diplomatija.

Diplomatija bez obzira na oblik u kojem se manifestuje, kroz brojne i raznovrsne oblike, ima svoju težinu i nesporan značaj i važnost.

Bilateralna diplomatija predstavlja oblik diplomatije u kojem dolazi do ostvarivanja diplomatskih odnosa i kontakata između dva međunarodna subjekta. Ovaj oblik predstavlja klasičan oblik diplomatske aktivnosti država. Sa druge strane, multilateralna diplomatija označava diplomatske odnose i aktivnosti između više država, koji mogu biti i u okviru rada međunarodnih organizacija. Ovaj oblik diplomatske prakse nakon drugog svjetskog rata sve više dobija na značaju.

Pod tajnom diplomatijom se može podrazumjevati oblik diplomatske prakse koji je bio izrazito zastupljen prije drugog svjetskog rata. Ovaj oblik diplomatskih odnosa uključuje tajne sporazume, paktove i slično. Međutim, nakon drugog svjetskog rata, uvodi se pojam javne diplomatije, koji sve više dobija na značaju. U tom periodu dolazi i do osnivanja raznih nadsudnacionih organizacija, što dovodi do učestalog održavanja međunarodnih skupova i konferencija. Zbog toga se u diplomatski rječnik uvodi pojam parlamentarne diplomatije.

Promjene do kojih je na međunarodnoj sceni došlo nakon kraja drugog svjetskog rata uslovile su razvoj savremene diplomatije. U vrijeme Hladnog rata dolazi do blokovskog bipolarnog sučeljavanja, pa možemo govoriti o totalnoj diplomatiji, nakon koje je uslijedila diplomatija detanta. U posljednje vrijeme je aktuelizovana šatl i samit diplomatija. Kao poseban oblik diplomatske aktivnosti se može navesti još preventivna diplomatija koja je fokusirana na sprječavanju mogućih međunarodnih sukoba.

Pod diplomatskim odnosima podrazumjevaju se službeni odnosi između država, posebno odnosi koji uključuju međusobno uspostavljanje diplomatskih predstavništava.

Da bi došlo do uspostave diplomatskih odnosa između odnosnih država, one se prethodno trebaju međusobno priznati. Priznanje je politički čin sa pravnim posledicama. Nijedna država nema

međunarodnopravnu obavezu priznati drugu državu ili vladu, međutim pravila međunarodnog prava ne mogu se potpuno primjeniti na njihove međusobne odnose prije nego što se one međusobno priznaju. Uspostava diplomatskih odnosa je i sama po sebi čin priznanja odnosne države. To priznanje ostaje i u slučaju prekida diplomatskih odnosa.⁷²

Uspostavljanje diplomatskih odnosa između država, kao i uspostavljanje stalnih diplomatskih predstavništava, obavlja se na temelju međusobnog pristanka odnosnih država, što utvrđuje i član 2. Bečke konvencije o diplomatskim odnosima. Države su slobodne same odlučivati o uspostavi i održavanju, a takođe i o prekidu i obnovi diplomatskih odnosa.

Razlikujemo sljedeće vrste odnosa između država:

1. Saveznički odnosi - zasnivaju se na međusobnim sporazumima s ciljem postizanja zajedničkih rješenja
2. Dobrosusjedski odnosi - predstavljaju vrlo prijateljske odnose i saradnju na političkom, ekonomskom, kulturnom i drugim područjima
3. Srdačni odnosi - predstavljaju viši stepen prijateljskih odnosa kada se želi naglasiti da između država postoje bliži odnosi nego prema trećim zemljama
4. Prijateljski odnosi - odnos koji označava odnose između država koje međusobno poštuju sklopljene sporazume, međunarodne norme i običaje
5. Dobri odnosi - to je odnos koji nije problematičan. Njime se ne stvaraju obaveze, ali mogu obuhvatiti odnose koji su u dobroj mjeri prijateljski, ali mogu biti samo i korektni
6. Korektni odnosi - temelje se na poštivanju međunarodnog prava i običaja
7. Idiferentni odnosi - odnosi država koje se međusobno priznaju, ali nemaju

međunarodno uspostavljene diplomatske odnose

8. Hladni odnosi - obilježavaju ih sporovi i sukobi, kritikovanje druge strane, nekada i preduzimanje drugih mjera. U takvoj situaciji diplomatski odnosi i dalje postoje, ali na nižem nivou
9. Zategnuti odnosi - države međusobno imaju ozbiljan izražen spor koji ne mogu riješiti mirnim putem i zbog kojeg upućuju drugoj strani oštre kritike i upozorenja
10. Odnosi de facto - označavaju uspostavu i održavanje odnosa između dvije države koje se nisu priznale po međunarodnom pravu, ali u praksi, prećutno, održavaju ekonomske i druge odnose
11. Obustavljeni odnosi - obustava na određeno vrijeme, to jest privremeno
12. Prekinuti odnosi - označavaju prekid uspostavljenih diplomatskih odnosa između država i to zbog njihovog međusobnog sukoba, visokog stepena zaoštavanja odnosa ili odluke da se sa vladom te države ne žele nastaviti diplomatski odnosi.

Prekid diplomatskih odnosa nastaje voljom jedne ili i jedne i druge odnosne države. Do prekida dolazi zbog ozbiljne poremećenosti njihovih međusobnih odnosa, a najčešće zbog izbijanja oružanih sukoba. Prekid diplomatskih odnosa dovodi i do zatvaranja diplomatskih predstavništava, ali to ne znači automatski i prekid konzularnih odnosa.

Prekid odnosa može se dogoditi ako država slanja zatvori svoje predstavništvo zbog štednje ili na osnovu sporazuma o zatvaranju.

BILATERALNA DIPLOMATIJA

Predstavlja najstariji i najrasprostranjeniji oblik međunarodne saradnje među državama. Specifična je po postojanju stalnih diplomatskih predstavništava (ambasada) koje se uspostavljaju na osnovu

⁷² Berković Svjetlan; Diplomacija i diplomatska profesija; Urban-Medija; Zagreb 2006. god; str. 60

obostrane saglasnosti koje uključuje i kadrovski aspekt. Osnovni akt kojim je kodifikovana bilateralna diplomatija donesen je još 1815. godine na Bečkom kongresu, dopunjen Protokolima iz Ahena 1918. i Bečkom konvencijom iz 1961. godine.

Bečki kongres 1815. godine je kroz aneks definisao Pravilnik o rangu diplomatskih predstavnika:

1. Klasa ambasadora, delegata i nuncija.
2. Klasa ministara, poslanika ili drugih lica koje je akreditovao vladar.
3. Klasa otpravnika poslova koje je akreditovao ministar inostranih poslova.

Reprezentativni karakter imaju ambasadori, delegati, nunciji.

Protokolom iz Ahena od 1918. godine diplomatski predstavnici su svrstani u četiri kategorije:

1. Ambasadori, papski legati i nunciji - akreditovani kod šefa države
2. Vanredni poslanici i opunomoćeni ministri - akreditovani kod šefa države
3. Ministri rezidenti - akreditovani kod šefa države
4. Otpravnici poslova - akreditovani kod ministra vanjskih poslova.

Bečkom konvencijom iz 1961. godine dodatno je definisan rang diplomatskih predstavnika

1. ambasadori i nunciji akreditovani kod šefa države i drugi šefovi misija odgovarajućeg ranga,
2. poslanici, ministri i internunciji akreditovani kod šefa države,
3. otpravnici poslova, akreditovani kod ministra vanjskih poslova.

Akreditacija je izbor i imenovanje diplomatskog predstavnika, a agroman je pristanak šefa države ili ministra vanjskih poslova druge države da prihvati akreditovanog predstavnika. Kod konzula je

patentno pismo i razlikuje se od agremana, jer nije adresirano na konkretnog subjekta, nego je uopšteno i predaje se diplomatskim putem, dok se akreditacija predaje lično u audijenciji kod šefa države. Konzul uglavnom vrši funkciju na principu *ratione materiae*, a međunarodno pravo iz ove oblasti kodifikovano je Bečkom Konvencijom o konzularnim odnosima iz 1963. godine⁷³.

Konzularne funkcije (član 4. Konvencije) svode se na:

- zaštita prava i interesa države, prava i interesa pojedinaca u granicama međunarodnog prava;
- proučavanje, izvještavanje, unapređenje razvoja privrednih, kulturnih, naučnih, trgovinskih i drugih odnosa između država;
- ukazivanje pomoći brodovima, avionima, posadama, u skladu sa unutrašnjim pravom države u kojoj se nalazi;
- izdavanje pasoša, putnih isprava, viza i drugih administrativnih poslova;
- djelovanje u svojstvu javnog bilježnika, matičara i drugim poslovima, ukoliko zakoni dotične zemlje to dozvoljavaju;
- zaštita interesa državljana u pogledu naseljavanja teritorije;
- dostavljanje raznih pravnih spisa, sudskih akata, zamolnica itd.

Konzuli se dijele po rangu (član 9.):

1. generalni konzuli,
2. konzuli,
3. vice-konzuli,
4. konzularni agenti.

Specijalna misija je privremena misija koja predstavlja državu koju ona šalje u drugu državu uz njen pristanak da se razriješe ili

⁷³ Wood R. John, *Diplomatski ceremonijal i protokol: osnove, postupci i praksa*, Mate Zagreb, 2004

usaglaise određena pitanja iz odnosa dviju država.

MULTILATERALNA DIPLOMATIJA

Razvijala se uporedo sa bilateralnom diplomatijom kroz kongrese, konferencije, a puni razvoj doživljava osnivanjem međunarodnih organizacija, naročito Ujedinjenih Nacija, Savjeta Evrope, OEBS-a i Evropske unije. Multilateralna diplomatija je organizovana saradnja između više subjekata međunarodnog prava, koja se odvija na osnovu prethodno utvrđenih pravila i procedura.

Učešće međunarodnog subjekta u multilateralnoj diplomatiji može biti privremeno i stalno. Privremeno učešće je u obliku delegacije na nekom kongresu, zasjedanju. Ona je tematski i vremenski ograničena i odvija se po utvrđenoj proceduri i pravilima koja se donose za svaki skup posebno. Stalno učešće odnosi se na stalna predstavništva u međunarodnim organizacijama (UN, EU) i ova aktivnost se odvija po ranije utvrđenim opštim pravilima i procedurama. Pri Savjetu bezbjednosti stalne članice (Rusija, SAD, Britanija, Francuska i Kina) obavezne su i ovlaštene da imaju stalne misije pri ovom organu UN.

Multilaterarna diplomatija je osnovni oblik međunarodnih odnosa i osnova je izgradnje međunarodnog prava, naročito u aspektima kodifikacije i primjene.

ORGANI DRŽAVE U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

Ukupnost postupaka i vještina koje organi države koriste u procesu pregovaranja u međunarodnim odnosima definišemo kao diplomatiju. U pravnoj nauci organi države u međunarodnim odnosima dijele se na unutrašnje i spoljne. Unutrašnji organi države u međunarodnim odnosima su: šefovi država, predsjednici vlada, ministri vanjskih poslova, u nekim državama i parlamenti. Vanjski organi države u

međunarodnim odnosima su: diplomatski predstavnici, konzuli, specijalni predstavnici. Ambasadore predlaže ministar vanjskih poslova, i on im je hijerarhijski šef, a konačnu odluku donosi šef države. Ministra vanjskih poslova u vladi predlaže premijer (u većini zemalja) uz saglasnost šefa države, jer ministar vanjskih poslova je formalno – organizaciono u vladi, ali suštinski je podređen šefu države. Organi države u međunarodnim odnosima mogu se dijeliti na one kojima nisu potrebna ovlaštenja, jer su ovlaštene samim vršenjem funkcije (šef države i ministar vanjskih poslova) i one kojima su potrebna ovlaštenja (diplomate, specijalni izaslanici, predsjednik vlade, ministri, predstavnici parlamenta).

Šef države - Šef države zastupa zemlju u međunarodnim odnosima i njegovi akti se identifikuju sa aktima države, i poštovanje prema jednoj državi iskazuje se kroz počasti šefu te države. Šefu države nisu potrebni akti ovlaštenja i prethodne saglasnosti, jer je on ovlašten samim svojim položajem. Zavisno od ustavnih i političkih sistema, može biti i odstupanja, gdje je funkcija predsjednika vlade važnija od šefa države (primjer Njemačkog kancelara). Obaveze koje prihvati šef države obavezuju državu.

Ministar vanjskih poslova - Organizaciono, ministar je član vlade pod formalnom hijerarhijom premijera, ali suštinski, on je prvi saradnik šefa države u međunarodnim odnosima. Ministru vanjskih poslova takođe nisu potrebna posebna ovlaštenja, jer je on ovlašten svojim položajem da može predstavljati državu, i njegove saglasnosti (čak i izjave) obavezuju državu. U međunarodnom pravu se često pominje slučaj izjave ministra spoljnih poslova Norveške, Ihlena, 1919. godine, u vezi sa sporom između Norveške i Danske zbog suvereniteta nad Istočnim Grenlandom.

Predsjednik vlade - Predsjednik izvršne vlasti može se pojavljivati kao organ u

međunarodnim odnosima u različitim ulogama. Predsjednik vlade može zastupati državu po ovlaštenjima parlamenta i šefa države, a može i bez ovlaštenja, zavisno od unutrašnjeg uređenja države (Njemačka). Može učestvovati u međunarodnim odnosima kroz saradnju sa ministrom vanjskih poslova kao članom vlade. Može učestvovati u međunarodnim odnosima kroz djelovanje drugih ministara, u aktivnostima međunarodnih organizacija i multilateralne diplomatije.

Predstavnički organi - Predstavnički organi učestvuju u vanjskim poslovima na tri osnovna načina: ostvaruju međunarodnu saradnju sa predstavničkim organima u drugim državama kroz parlamentarne delegacije ili kroz stalna parlamentarna tijela za međunarodne odnose, ratifikuju međunarodne ugovore, utvrđuju osnove spoljne politike države i razmatraju izvještaje šefa države, premijera i ministra vanjskih poslova.

ZAKLJUČAK

Kao što smo mogli vidjeti u ovom radu, diplomatija kao kompleksan i razvijeni sistem, predstavlja nosioca aktivnosti u međunarodnim odnosima. Sam njen razvoj kroz istoriju čovječanstva je potvrda veličine i uticaja diplomatije na globalne odnose. Kao što se razvijalo društvo, od plemenskog do moderno razvijenog državnog uređenja, tako se i diplomatija razvijala od osnovnog oblika pregovaranja između vladara ili putem glasnika, pa sve

do danas kada predstavlja moderan, složeni sistem, bez kojeg je funkcionisanje država i odnosa među njima nezamislivo. Danas je diplomatija važnija nego ikada u istoriji. Savremeni svijet je toliko međuzavisan da se sporovi više ne mogu rešavati vojnom silom.

Konceptualno govoreći, diplomatija se nije bitnije promjenila u poslednjih 200 godina, od kada su na Bečkom kongresu postavljeni osnovi protokola i organizacije diplomatske mreže, a svijet se suštinski promjenio. Na primjer, 1814. godine putovanje do Beča trajalo je danima i putovali su najbogatiji, diplomate i trgovci. Danas se za par sati i 20-ak eura može otputovati do Beča i takva mogućnost je dostupna svima.

LITERATURA

- [1] J. Varwick, Vereinte Nationen; in: Wichard Woyke (Hg.), Handwörterbuch Internationale Politik, 8. Auflage, Bundeszentrale für politische Bildung Schriftenreihe Band 404, Bonn 2000.
- [2] H. Volger, Zur Geschichte der Vereinten Nationen; in: Aus Politik und Zeitgeschichte 42/1995, Bundeszentrale für politische Bildung Bonn, 1995
- [3] G. R. Berridge, , Diplomacija, teorija i praksa, drugo hrvatsko izdanje,; Biblioteka politička misao, Zagreb, 2007.
- [4] <http://www.diplomacija.hr>
- [5] <http://www.scribd.com>